

Наталија Жунић, асистент
Правног факултета у Нишу

ЖЕНА И ФЕМИНИЗАМ — АФИРМАЦИЈА „НОВОГ“ ИДЕНТИТЕТА ЖЕНЕ

Можемо ли светски процес ослобађања човека (општечовечанске еманципације) замислити изван оквира и премиса у којима се креће процес еманципације жене? Нови друштвени односи, њихово потпуно остварење, захтевају укључивање жене, али више не као *ancillae* или сапутнице друштвених кретања, већ као зрелог, аутономног, интегрисаног, равноправног друштвеног бића.¹ Савремено грађанско друштво прокламује идеју једнакости и слободе. Та идеја подразумева једнакост полова. Теза о равноправности полова (или формалној једнакости),² даје подједнаке шансе (наизглед) и мушкарцу и жени. На појавном нивоу то значи, да је жени омогућено, да изађе из своје традиционалности и укључи се у расподелу друштвене моћи. Да то заиста тако и остаје само на појавном нивоу, где задржава статус формалног, врло експлицитно нам показује Sue Sharpe говорећи о америчком друштву: „(. . .) прокламовани принцип једнакости сугерише да се свако може такмичити и успети: можеш успети ако покушаш, наравно под условом да ниси радник, жена (подвукла Н. Ж.) или црнац”.³ Није потребно превише доказивати да је жена кроз историју била „други”,⁴ или како Ф. Енгелс каже „први роб” који се појавио у историји људског рода.

¹ Нада Лер — Софронић, у чланку који се бави проблемом идентитета жене, каже да је тај процес иреверзибилан, јер „жена може постати аутономна личност, она може изградити свој самодетерминисани идентитет једино кроз ту борбу — борбу за општељудско ослобођење”. (Н. Лер — Софронић, *Одисеја људског идентитета жене*. „Питања”, бр. 7-8/1978, стр. 18).

² Формална једнакост (формалноправна) мушкарца и жене је опште прокламовани принцип без обзира на садржај друштвених односа, подједнак степен формалности садржан је и у капиталистичком и у социјалистичком друштву. „Жена данас није више роб: формално је она слободна. Док роб нема никаква права, жена их правно има. Буржоаско друштво је сматра слободном, једнаком”. (Група аутора, *Данас, каста*. „Марксизам у свету”, бр. 8-9/1981, стр. 52).

³ Sue Sharpe, *Just like a girl*. Pelican Books, 1978. Цитирано према: С. Недовић, *Феминистички раднички покрет*. „Марксистичка мисао”, бр. 3/1983, стр. 56.

⁴ „Историја нам показује да су мушкарци увек имали сва конкретна права. Још од времена патријархата сматрали су корисним да жена буде у зависном положају, па су стварали и законе уперене против ње. Управо на тај начин жена се изграђивала као Друго, а то је служило економским интересима мушкараца и одговарало њиховим онтолошким и моралним претензијама”. (S. de Beauvoivre, *Други пол*. БИГЗ, Београд 1982, I, стр. 193).

Поставља се питање где треба тражити корене социјалне деградације жене и немогућност остварења ње као друштвеног и индивидуалног бића. Сегрегација полова и њена репродукција кроз историју довела је до доминације једног пола (мушки) над другим (женски), и до вечне поделе на дух и природу, активно и пасивно, јавно и приватно, где је жена увек била потчињени и зависни пол. Сексистичко схватање односа међу половима и његова друштвено-историјска репродукција, могу се посматрати на нивоу универзалног и посебног, специфично женског, попримајући тако значење и универзалног и посебног.

Ако смо рекли да је жена најстарији (први) роб у историји, онда је и однос полова први антагонистички друштвени однос, и следствено томе Магх каже да је жена први човек којим се други човек послужио као средством. Борба полова тако постаје архетип свих следећих супротстављених односа, али који уједно (историјски доказано) надживљава „класичне класне односе“. Однос мушкарца и жене посредован је њиховом психолошком структуром и свешћу (свест о непроменљивости природно, биолошки одређених улога — природних разлика међу половима) да је друштвена природа људског, заправо, његова биолошка природа која детерминира читав супротстављени свет мушко-женско. „Пример жене је стога друштвени пример најдубљег ропства, али истовремено је то и пример у којем је најдубље сачувана и садржана човекова генеричка природа као могућност борбе против хијерархичних, ауторитарних, лицемерних поредака и институција”⁵

Редукција жениних људских могућности, алијенација њеног хуманог идентитета и свођење многозначности њеног људског бића на обављање, искључиво, извесних биолошких или биосоцијалних улога, све то је било условљено њених друштвених положајем кроз историју цивилизације. Огуђеност жене резултат је формирања и производње „женске свести“ или онога што називамо „женским специфичностима“, што је традиционално и „природна“ предодређеност и одређеност жене, која одређује и „природне“ разлике међу половима. Женина „природна“ одређења у психосоцијалном смислу не постоје, то су „најчешће културно елабориране карактеристике“. (види: Н. Лер — Софрониић, оп. цит.).

Биолошки начин мишљења у посматрању друштвених појава, каква је и потчињеност жена или односа међу половима, темељи се на друштвеној природи људског која, по таквом схватању, није ништа друго него његова биолошка природа; те је управо због тога немогуће трансформисати друштвене односе полова, јер се онда иде, захвата у природу то јест непроменљиво. „Занемарити друштвени карактер формирања полних улога и сваком полу приписаног кодифицираног понашања, оставити полност у челичним принципима биолошке детерминације, значи напросто оставити непрозирним обележје свих досадашњих друштвених облика. Свет очинства и мушкарца одвија се као свет културе и материнства а свет жене идентификује се са светом природе, с нижим и непроменљивим”⁶

⁵ Н. Лер — Софрониић, оп. цит., стр. 11.

⁶ Жарана Папић, Лидија Склевицки, *К антропологији жене*. „Ревизија за социологију”, бр. 1-2/1980, стр. 31.

Због чега се и данас још увек положај жена одређује као инфериоран? Није ли у проучавању „традиционалне судбине жене“ сакривен одговор на то питање. Човек, жена, је биће могућности и промене постојећег, она није природно одређена и предодређена за обављање посебних друштвених улога. Та такозвана „природна одребења“ жене у патријархалној култури,⁷ каква је још увек данашња, сматрају се дефинитивним и конституционалним за жену. Није ли таква одребења жена стекла кроз историју људског рода и као таква их поистоветила са свешћу о себи као инфериорном бићу. Управо у том смислу се говори о „хроничној кризи жениног идентитета“ и потреби анимације њене свести против репресивних модела понашања, гетоизацији њеног друштвеног бића и ограничавајући културних система вредности.

Процес остварења жене као „целог човека“ у оквиру кога је неминовно присутан и моменат самоидентификације, је пут који она пролази хватајући се у коштац са вим оним механизмима друштва који желе да је врате на старо место и очувају *status quo*. Утолико је очигледнија дискрепанција између свих оних теорија и тежњи које желе да жену врате у породично огњиште и данашње ситуације покрета за ослобођење жена који је у изузетно активистичкој, еманципаторској фази развоја.

Ако застанемо и размотримо друштвену дилему жене на феноменолошком плану видећемо да се она јавља кроз односе „професија или материнство“, „дом или посао“, затвореност у „породично огњиште“ или покушај остварења људских квалитета ван њега. Наиме, суштина је у следећем: слободан избор, остварење потенцијалних креативних моћи, развој свих људском бићу примерених способности, или остати „девојка за све“, чувар „породичног гнезда“, „машина

⁷ За појам *патријархата* се каже да је пресудан у објашњењу опресије жена. Феминистички аутори упозоравају да му се „озбиљно приђе у свакој теоријској пракси која претендује на то да буде феминистичка“, што доказује и његова свеprisутност у покрету за ослобођење жена. Тако бисмо зарад бољег разумевања самог феминистичког покрета и његових циљева, укратко објаснили појам патријархата онако како се он употребљава у литератури која се бави женским питањем. Katte Millett у књизи *Sexual Politics* (према: Џулијет Мичел, *Покрет за ослобођење жена*, „Марксизам у свету“, бр. 8-9/1981, стр. 322) за патријархат каже да је модел највише организација мушке доминације. Такво схватање патријархата проистекло је из теорије раног радикалног феминизма, који положај жене искључиво посматра кроз призму мушке власти. Историјски посматрано сва друштва, па и наше данашње савремено, су патријархална, у оквиру којих је доминација мушкараца над женама „ригорознија од класне слојевитости, јединственија и свакако издржљивија“. То је друштво владавине мушкараца (а не оца, како то М. Вебер претпоставља приликом употребе појма патријархата у објашњењу организације домаћинства), која је свеопшта и географски и историјски. Тај систем мушке доминације који производи женску потчињеност постиже се социјализацијом а одржава институционалним методама. Главна институција патријархата је породица, кроз коју се, а и шире, преносе патријархалне вредности управо због тога што патријархат мора да се ослања на „на наслеђеној култури и васпитању младих“ (Ц. Мичел, оп. цит., стр. 356). Свеprisутност патријархата огледа се у томе што он „задире у класне разлике, различита друштва и историјске епохе“ (исто, стр. 356). Патријархат води „сексуалну политику“ у смислу пре-власти мушког над женским полом, и то како у теоријским ставовима тако и у стварности. На тај начин мушкарци „успостављају своју власт и држе контролу“. У марксистичко-феминистичкој оријентацији заступљена је теза (са

за репродукцију и емотивно-кохезивни фактор породичних система". (Н. Лер — Софронић) Та супротстављеност или — или егзистенцијалне ситуације женског рода, производ је антагонистичке поделе послова, друштва, рада, сфере јавног и сфере приватног. Већ смо раније напоменули постојање процепа између универзално људског и специфично женског, који је основни категоријални однос, и који подразумева и остале супротстављене односе који из њега произилазе: односе мушко — женско, природе и културе, јавног /општедруштвеног и породичног/ приватног. Ови односи су објективна слика положаја жене који је, да назначимо, резултат како полних тако и класних антагонизама.

У каквом односу стоји друштвено-историјска ситуација жене и остварење њеног потпуног идентитета? Каже да се жена пати од „хроничне кризе идентитета”. Симоне де Беаувоир нас методолошки исправно упућује: „... неопходно је да брижљиво проучимо традиционалну судбину жене”.

Ко је жена (фемина)? Како се открива њена прошлост, садашњост, какве су њене потенције за будућност? Стално присутна констатација да се жена налази у „хроничној кризи идентитета”, поставља и питање зашто је то тако. Како одговорити на то питање, које се, иначе, тиче половине човечанства, а које, заправо, строго дефинише, анализира структуру социо-психолошког бића жене. Друштвено-историјска ситуација жене показује да је она увек била подређена интересима, који нису пружали, задовољавали аутономности њеног развоја и били препрека налажења властитог идентитета. Пошто је сопствени живот детерминисала живећи „уз некога” „због некога” или „за некога”, ускраћено јој је аутономно, ослобођено, независно, самодетерминисано задовољавање потреба и развијања властите омнипотенције.

Антагонистички полни и друштвени односи, који се рефлектују на макро и микросоцијалном плану, кроз друштво и породицу, битно објашњавају ситуацију жене. Јер, у таквим односима и условима она не може да опстане као интегрална јединка, и то је оно што заправо представља извор и основ деструкције жениног иденти-

чијим се поставкама слажемо и сами) да се у капиталистички начин производње, само капиталистичко друштво, инкорпорирају претходно „историјски формиране патријархалне структуре” и које се репродукују „првенствено преко полне улоге, поделе рада, девалоризације, деквалификације женског рада, професија, те преко хијерархијске поделе у сфери утицаја и политичког одлучивања”. (Предговор Наде Лер — Софронић у књизи: Мишел Барет, *Погчињена жена*. Радничка штампа, Београд 1983, стр. 15) Односно, док је капиталистичко друштво управљало средствима за производњу „патријархат је концентрисао моћ у мушким члановима друштва и одређивао облик и садржину поделе рада”. (Hilde von Balusek, *Жена и породица*. „Социолошки преглед”, бр. 4/1982, стр. 35) Тако се може закључити да патријархалне структуре налазе своје место и као културни и идеолошки феномени, а и као структуре које се битно преслићу са начином производње и организацијом друштва. О дубокој укорењености патријархата, која није свакако оптимистичка, али која нужно покреће један активистички однос према традиционалном/патријархалном, говори и ова мисао: „Можда је најјаче оружје патријархата његова свеприсутност и дугочељност. Не постоји ништа што би могло да му се супротстави или да га оповргне”. (Ц. Мичел, оп. цит., стр. 322)

тета на психосоцијалном плану.⁸ Расцеп који постоји између људске потребе за аутономном личношћу и онога што се назива „женска судбина“, понајбоље се огледа кроз ускраћивање развоја индивидуалног идентитета,⁹ и то кроз социјални, интелектуални, сексуални и емоционални живот жене.

Покушаћемо да у одређеној скраћеној верзији прикажемо како и на који начин се врши „прогресивна дехуманизација идентитета жене“.

Основна претпоставка је да су претходно поменути нивои, у оквиру којих се и омогућава „трошење“ идентитета жене били пре свега узроковани процесом социјализације. Жени се укида могућност аутономија онда када почиње „живот за некога“ или „због некога“, затим, што јој се на самом почетку социјализације говори „да ће неко други бити одговоран за њен идентитет и да је њена аутономија условна“.¹⁰ Наиме, што више личности — то мање женствености. Јер, где парадокса, жена која зна шта хоће, која је одређена према себи и свету, жена са идентитетом је не-женствена жена, њој је „умањена“ женственост.

Друштвено стечени идентитет женског пола, као и однос мушко — женско историјске је провенијенције. Прва антагонистичка подела рада (подела по полу), јасно је одредила место и улогу жене на социјалном плану. Жена је самим тим што је битно, суштински везана за репродукцију врсте остала у оквирима породице, приватног. Окружена сфером приватног, била је у немогућности да изађе из тако уско детерминисаног социјалног миљеа. Самим тим, ограничена је и њена могућност за социјалном идентификацијом на ширем друштвеном плану, кроз јавну сферу. Тако се свет жене-мајке идентификује са светом природе, значи оним нужним, непроменљивим, док је свет мушкарца-очинства идентификован светом културе, светом креације, стварањем новог.¹¹

Када је реч о различитим местима и улогама које полови узимају у друштву, мора се поћи од полазне претпоставке да је свака разлика између природе и културе елаборирана кроз историјски неједнак однос мушкарца и жене, зато што свако друштво на

⁸ Идеологију неједнакости полова и различитих сексистичких убеђења можемо наћи почев од многобројних теоријских обрада женског питања, проблема жене и поделе улога у друштву (в. становиште ортодоксне психоанализе и функционализма по том питању), па све до фашистичког идеала жене, мојке и породице. Све то изведено је из тумачења природних одређења жене. Природни позив жене у таквој идеологији је рабање деце, њихово одгајање и одржавање породице, домаћинства.

⁹ У потпуности ћемо се сложити са Надом Лер — Софронић у њеном тумачењу идентитета, као свести о властитим људским карактеристикама које су истовремено и посебне и универзалне. „То је свест о властитим могућностима, свест о смислу властитог постојања у свету и тежња да се тај свет разуме. Идентитет је свест о одговорности за властито биће, то је осећај себе као аутономне, одговорне, независне личности која се одупире партикуларизацији и редукцији на коју је присиљава поредак“. (Н. Лер — Софронић, оп. цит., стр. 22)

¹⁰ Исто, стр. 17.

¹¹ Видети више о томе: Шери Ортнер, *Жена спрам мушкарца као природа спрам културе*. У: *Антропологија жене* (зборник, Просвета, Београд 1983, стр. 158.

један прећутан, подразумевајући начин даје примат свету културе, чији је креатор кроз историју и био искључиво мушкарац. „Другоразредни положај жене у друштву једна је од истинских општости, чињеница важећа за све културе”.¹² Стога можемо поставити и једно основно, суштинско питање, које на битан начин у својој свеобухватности упућује и на права следећа питања и даје могућност одговора са једног другачијег нивоа посматрања: „Да ли је Женско спрема Мушко исто што и Природа спрема Културу, ако анатомија јесте судбина, да парафразирамо Фројда, је ли она заувек задана и мора ли нужно бити предусловом другоразредног положаја жене”.¹³ Кроз апологију, фаворизовање „примарних женских нагона” очигледно је да се врши, посматрајући историјску димензију, осакаћеивање жене на личном плану — кроз онемогућавање остварења ње као комплетне личности, и то услед подвргавања културним стереотипима из чега експлиците произилази и одређени социјални статус жене.

Капитализам¹⁴ нас врло успешно суочава са чињеницом манипулације женом и женским радом кроз процес производње и на тржишту рада. На то нас упућује различит третман мушке и женске радне снаге, место у подели рада и самом процесу производње. То да се криза капитализма најјаче осећа на оним местима где је женска радна снага најбројнија, указује масовно отпуштање жена са посла, пораст њихове незапослености, надексплоатација и друго. Све то несумњиво показује стално присутну тенденцију потискивања жена из јавне сфере. Морамо се сложити да друштво жену искључује из јавног рада, између осталог и да би жени „оспорило друштвену одраслост за сва времена”.¹⁵ На тај начин жене постају маргинална друштвена група, њихов социјабилитет се налази на аут линији.

И на интелектуалном плану жена је инхибирана културом. Становиште да је мушкарац осуђен на трансценденцију а жена на иманенцију, битно одређује њихов асиметричан положај у друштву и оно што то друштво очекује од њих. Процесом социјализације жени је у старту ускраћена шанса да буде нешто више од „женствене жене”. Из тог процеса она излази са упутством да се увек треба ослањати на мушку памет. Неговање ума је потреба мушкараца.

¹² Исто, стр. 152.

¹³ У контексту разматрања проблема положаја жене сматрамо неопходним и објашњење појмова Природе и Културе, будући да су ти појмови релевантни за објашњење универзалне и панкултурне чињенице маргиналног положаја жене. Морамо се, дакако, сагласити са Шери Ортнер да се свака култура на једном одређеном ступњу развоја показује не само различитом од природе већ и супериорнијом од ње, што се показује и кроз процес „социјализовања”, „култивисања” природе, из чега произилази њихово различито вредновање. Култура самим тим добија дигнитет креативног субјекта док је природа оно што је одређено и непроменљиво. Ако сада ову дистинкцију пројектујемо на пролем жена, њихов другоразредни положај у свим културама, могао би се објаснити тиме што се жене сагледавају кроз природу и ближе њој а мушкарац као иманентан култури. Без обзира што и жена учествује у неким посебним културним процесима, она се у свакој култури одређује кроз природу и њене границе, видети о томе: Ж. Папић, Л. Склевицки, оп. цит., стр. 34)

¹⁴ Видети више о томе: М. Барет, *Потчињена жена*, Sheila Rowbotham, *Свест жене — свет мушкараца* (СИЦ, Београд 1983), Haydee Birgin, *Жена и равнотежа моћи* („Марксизам у свету”, бр. 8-9/1981).

¹⁵ Ж. Папић, Л. Склевицки, оп. цит., стр. 39-40.

Редукована емоционалност, детерминисана вредностима патријархалне цивилизације, карактеристика је женског рода, и пре свега се односи на животно окружење жене — децу, дом и породицу. Оно што грађанска култура очекује од жене, и наравно сматра женственим, је неговање култа „женских интереса”. „Ону која дрхти над сваким кораком свога детета, која се посесивно, емотивно бори да би 'сачувала' мужа, која је спремна да заплаче над судбином личности из петпарачких романа, која доживљава емоционалне шокове да би могла изгубити његову заштиту у животу, грађанска култура сматра женственом. То је женин 'зрели идентитет'¹⁶.

Полна социјализација,¹⁷ самим тим и подела на мушке и женске сфере интересовања, произвела је духовни сексизам, вештачки расцепила универзалне потребе људског рода.

У литератури која се бави женским питањем врло јасно се заступа становиште да је жена најизразитије бивала деградирана онда када се о њој говорило као о сексуалном бићу, и историја тумачења њеног сексуалног бића је историја њених крајности. Жена је доживљавана или искључиво као сексуални симбол и објекат, или је аутономност њене сексуалности бивала заробљена искључиво пред задацима репродукције. На пример, „у патријархалном друштву (се) сматра да је сексуалност основни разлог постојања жене. Жена и секс су изједначени, док се за мушкарца сматра да постоји због 'виших ствари'. Другачије речено, на жену се гледа као на сексуално биће које с времена на време размишља, а на мушкарца као на рационално биће за које секс који продужава врсту представља дужност, а рекреативни секс олакшање од многих обавеза”¹⁸.

Свођење жене на сексуални објект Simone de Beauvoir овако види: „И она није ништа друго до оно што мушкарац одлучи; зато је називају 'секс', желећи тиме да кажу да се она за мушкарце углавном јавља као сексуално биће — за њега је она секс, дакле она је апсолутно само то. Она се детерминише и разликује од мушкарца а не он у односу на њу — она је небитно према битном. Он је Субјект, Апсолут; она је Други”¹⁹.

Жени је понуђена „слобода” кроз тзв. „сексуалну револуцију”, или како је неки теоретичари називају псеудореволуцију, која заправо није ништа друго него ослобођење „чистог секса”, под видом сексуалног ослобођења жене. Тако се на изванредан начин поклапају илузије о слободи које жене у таквој ситуацији стичу, замагљује се оно што оне јесу — сексуални објекти.

Међутим, постоји и друга страна медаље, која се показује кроз притисак који двојни морал, путем обичаја, религије, норми пона-

¹⁶ Н. Лер — Софронић, оп. цит., стр. 17-18.

¹⁷ Истраживачи сексуалног идентитета, као што су Stoller и Money, скрећу пажњу на чињеницу да је у случајевима малишана којима је приписан погрешан пол приликом рођења мидинска професија обично одлучивала да је лакше предузети хируршку интервенцију него покушати да се избрише неколико година друштвене условљености према полу. (Наведено према: М. Барет, оп. цит., стр. 50)

¹⁸ Casey Miller Kate Swift, *Шта је жена*, „Марксизам у свету”, бр. 8-9/1981, стр. 389.

¹⁹ S. de Beauvoir, оп. цит. стр. 12.

шања, врши на женину сексуалност и доводи до њеног негирања. Капиталистичко друштво има, на пример, одређене интересе које тежи да оствари кроз социјално и сексуално угњетавање жена. Nick Hilder у књизи „Радикалне перспективе у психологији” (Нолит, Београд 1978) то објашњава тиме што каже да је „жена језгро нуклеарне породице, центар коме теже остали чланови породице” коју чине муж, жена и потомци а која је, по њему, битна из неколико разлога: 1. породица дели друштво на велики број младих јединица, услед чега индустрија више производи што подразумева и већу потрошњу; 2. постојање породице ствара такмичарски обичај „одржања корака са Џонсоновима”, онемогућавајући да се људи здруже у заједничком разумевању експлоатације којој су изложени и да предузму заједничку акцију која је потребна да би јој се стало на пут, и 3. по њему породица делује као много успешније средство, мање организовано од школе, у идеологизацији деце да „вољно прихвате експлоатацију и насиље у капитализму и отуђене услове које он захтева” (оп. цит., стр. 115). У том случају је и објашњива појава двојног сексуалног морала који се односи и на мушкарца и на жену а која се огледа у значају „који породица има за капитализам, неверство жене је много опасније него мужевљево, јер је оно претња структури породице која је тако драгоцене и од које он толико зависи” (оп. цит., стр. 115). Контрола и манипулација женом која се одвија кроз процес „мистификације женине полности”, најизразитија је онда када се њене репродуктивне функције поистовећују са аутономним потребама њеног сексуалног бића,²⁰ што се сматра „основним механизмом нарушавања жениног хуманог идентитета” (Н. Лер — Софронић). „Фенизам (је), бар у својој новијој историји централно место дао сексуалној злоупотреби, злостављању жене. Он је инсистирао и инсистира на политичком карактеру сексуалности, на неједнакој моћи учесника у сексуалним односима. У овом погледу, за савремени женски покрет може се истински рећи да је 'сексуалну политику' установио као значајно подручје борбе. Ово достигнуће засновано је на сазнању да су сексуални односи политички зато што се граде у друштву и према томе могли би бити другачији”.²¹

Очигледно је да је жена била у ситуацији да се непрекидно, у потрази за властитим идентитетом, разрачунава са окошталним вредностима грађанског друштва; приморавана да се подвргава општеважећим моралним ставовима, предрасудама, који су се односили на области приватног, породичног и јавног живота. Они су је сводили на ранг нижег бића, а чему се она с друге стране и није могла отворено и до краја супротставити, јер је и сама бивала заробљена својим конформистичким духом који, и сам, данас тражи еманципацију.

²⁰ Репресија кроз сексуалност је средство којим грађански поредак контролише масе и на тај начин спречава противдруштвену активност. У грађанском друштву она погађа и мушкарце и жене, али како је историјски условљен неједнак однос међу половима, она се нужно више односи на жену и њен идентитет. (Видети више о томе: W. Reich, *Масовна психологија фашизма*. Младост, Београд 1981.)

²¹ М. Барет, оп. цит., стр. 49-50.

Кроз историју свако друштво налазило је начин да репродукује: претходне антагонистичке односе међу половима, свест жене о себи самој и положају који заузима у друштву. Може се, међутим, рећи да је жена на изванредан начин била и саучесник у формирању сопственог, друштвеног и људског инфериорног статуса. Друштво је обликвало мушку свест о жени, њеним „природним” карактеристикама и друштвеним детерминантама, али у исти мах производило и свест жене о себи самој као инфериорном бићу. Стога је жена била заробљена, у најопштијем смислу, у свест мушке цивилизације о себи самој, и сопствену, предрасудама укорењену свест. Зато се и с правом каже да је жена сама учествовала у цементирању властитог понижавајућег и „ропског статуса масовно прихватајући идеје о властитој инфериорности”.

Simone de Beauvoir исправно примећује да жена није до сада у историји била покретач неке масовне друштвене акције која би изменила из основа њен социјални положај. Утолико смо охрабрени да кажемо како је феминизам,²² нарочито данас као амбициозан и све активнији друштвени покрет, учинио много на самоосвешћивању жене, „афирмисању новог идентитета жене”, кроз откривање њеног стварног положаја у друштву и места и улоге које на основу тог положаја заузима у различитим његовим сегментима. Феминистичка теорија и савремени женски покрет у фази су темељног преиспитивања корена подређености индивидуалног и друштвеног бића жене. Анализирајући наметнути биолошки и породични идентитет, патријархалне вредности и стереотипе, социјализацију полова, феминизам се кроз тај велики број проблема везаних за положај жене укључује у анализу механизма грађанског, капиталистичког друштва. Обрачунавајући се са постојећим системом антагонистичких полних улога, феминистички покрет нужно поприма антикапиталистички карактер. Он је експлиците постављен у својој марксистичкој оријентацији, јер осим са становишта промене „свести жене као света мушкарца” као културног односа и то са оне стране традиционално/патријархалних вредности, артикулација новог идентитета жене, кроз женски покрет, важна је и са становишта буђења њене класне свести. Различно место у производњи учинило је да се различито обликује свест жене и мушкарца. Женама обично на прво место долази породица, тако да се оне врло ретко идентификују са класном борбом (Sue Sharpe), постајући тако несвесни бранитељи постојећег система, мислећи да на тај начин штите породицу, док мушкарца обесхрабрују „у његовој милитантности ван куће”. Зато се борба за нови идентитет жене показује и као борба за промену постојећих материјалних услова, како класне тако и полне експлоатације. Буђење „нове” свести врши се кроз демистификацију свих услова социјалне и полне експлоатације и доминације. Зато спознаја тог процеса, места и улоге које жене (а и мушкарци) у њему имају, доводи до ангажованости како у циљу ослобођења жена, тако и општественог ослобођења. „У овом трансцендирању, битно је преокретање изра-

²² Sheila Rowbotham, (оп. цит., стр. 2.): „Потчињеност је у нама била толико дубоко усађена и прикривена да је било потребно да дође до покрета за ослобођење жена како бисмо је откриле”.

бљивачких и репресивних вредности патријархалне цивилизације, негација њене агресивне продуктивности коју ово друштво, у облику капитализма, репродукује у проширеном ступњу. Такво фундамен-тално преокретање свакако не може да буде и није пуки узгредни производ друштвених институција. Оно мора своје корене да има у мушкарцима и женама који заснивају нове институције²³.

*Natalija Žunić, assistante
à la Faculté de droit à Niš*

LA FEMME ET LE FÉMINISME — L’AFFIRMATION DE L’IDENTITÉ »NOUVELLE« DE LA FEMME

— Résumé —

Le processus de la libération humaine générale (et de l’homme et de la femme) ne se laisse point abstraire du processus de l’émancipation de la femme. La situation historique de la femme nous démontre d’une manière explicite sa position sociale subalterne. La reproduction de l’antagonisme des sexes à travers toutes les sociétés a consolidé encore davantage sa situation marginale. C’est pourquoi la femme se trouve, toujours, dans un état d’infériorité. L’opinion selon laquelle »l’anatomie est son sort« détermine grandement son identité partialisée en liant la femme à la sphère privée, respectivement au foyer, à la famille et aux enfants. La femme se voit historiquement inhibée dans la recherche de sa propre identité. De la »crise chronique de l’identité« de la femme il est possible de trouver une issue dans la théorie et la pratique du néoféminisme présente toujours davantage. En démasquant les racines et les conditions de l’état subalterne de la femme, le mouvement féministe contemporain articule aussi en même temps son identité »nouvelle«. L’éveil de la nouvelle conscience de la femme, la destruction du mythe de sa »biologie«, son infériorité sociale, se déroule à travers les fins et les actions que se propose le néoféminisme.

²³ X. Маркузе, *Мерила времена*. Графос, Београд 1978, стр. 14.

БИБЛИОГРАФИЈА

